

Степанова Анна Леонідівна, Лєсовець Оксана Дмитрівна,
студентки 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Берназ-Лукавецька О. М.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ДОГОВОРІВ НЕУКЛАДЕНИМИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

На сучасному етапі суспільного та економічного розвитку договірні правовідносини є невід'ємною частиною цивільних та господарських правовідносин, оскільки становлять найбільш поширений юридичний факт, що породжує зміну, виникнення і припинення цивільних прав та обов'язків. Договірні конструкції відомі ще з часів Стародавнього Риму, де вони були основною правовою формою, за якою здійснювався величезний товарний і господарський обіг. Договір (*contractus*) – двостороння угода, у якій висловлено волю двох сторін, спрямована на досягнення певного правового результату – виникнення, зміну або припинення прав і обов'язків [1, с. 373]. Римське договірне право було рецепційоване багатьма правовими системами світу, а відтак збереглося й у сучасному цивільному праві України. Цивільний Кодекс (далі – ЦК) визначає договір як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [2].

У теорії та судовій практиці досі не склалося єдиної точки зору щодо визнання договорів неукладеними. Це спричинене відсутністю чіткого законодавчого закріплення вказаних термінів, що зумовлює неоднакову практику застосування судами положень ЦК та наявність неоднозначних, а інколи й суперечливих судових рішень. Серед науковців, які досліджували означене питання, можна виокремити О. А. Біляневич, О. В. Дзеру, В. С. Мілаш, Є. О. Харитонова.

Існуючі доктринальні визначення поняття неукладеного договору виходять з положень ЦК про укладений договір. Договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Відповідно, договір є неукладеним, якщо такої згоди сторонами досягнуто не було. Дослідник Є. В. Аношко вважає, що під неукладеними договорами (правочинами, що не відбулися) слід розуміти такі дії громадян і юридичних осіб, спрямовані на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків, умови укладення (вчинення) яких недотримані настільки, що неможна вважати вчинені дії договорами (правочинами) [3, с. 227]. Отже, якщо договір визнається неукладеним, то відповідно він не може вважатися юридичним фактом, тобто не породжує ніяких правових наслідків. На відміну

від ЦК, Господарський Кодекс оперує поняттям «неукладений договір». У ч. 8 ст. 181 зазначено, що у разі, якщо сторони не досягли згоди з усіх істотних умов господарського договору, такий договір вважається неукладеним (таким, що не відбувся) [4]. Тобто законодавець також вказує і на підставу визнання договору неукладеним.

Аналізуючи судову практику можна дійти висновку про те, що суди неоднаково вирішують справи щодо визнання договору неукладеним. Так, окремі суди ототожнюють неукладеність та недійсність договору. Зокрема, Васильківський районний суд Дніпропетровської області у справі про визнання договору оренди земельної ділянки неукладеним виніс рішення, яким повністю задовольнив позов та одночасно визнав договір недійсним з моменту вчинення. Таким чином, суд застосував дві різні за змістом та правовими наслідками конструкції, адже підставою недійсності є невідповідність вимогам закону договору. Відповідно до Постанови Верховного Суду України від 25 червня 2011 року у справі №7/221-09 визначення договору як неукладеного може мати місце на стадії укладення договору в разі, якщо сторони не досягли згоди з усіх його істотних умов, а не за наслідками виконання договору сторонами [5]. Отже, якщо буде встановлено, що спірний договір уже виконується, то це виключає можливість визнання його неукладеним. Саме тут перед сторонами постає проблема щодо доведення факту недосягнення згоди при укладенні договору.

Оскільки визнання договору неукладеним означає відсутність юридичного факту, то не можуть виникати й наслідки такого факту. Це означає, що у випадку передання майна або грошових коштів за неукладеним договором, то для їх повернення суд застосовує норми статей ЦК щодо безпідставно набутого майна, а не норми договірного права.

Таким чином, правова конструкція визнання договору неукладеним є досить умовною та потребує чіткого законодавчого закріплення та розмежування з визнанням договору недійсним. Ми вважаємо, що необхідно доповнити ЦК положеннями про визначення поняття неукладеного договору та окреслити його ознаки. Це може сприяти узагальненню, уніфікації та єдності судової практики у справах про визнання договору неукладеним.

Література:

1. Римське приватне право (Конспект лекцій. Практикум) / за ред. Є. О. Харитонов. – Х. : Одиссей, 2000. – 272 с.
2. Цивільний Кодекс України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Аношко Е. В. Соотношение недействительных сделок и незаключенных договоров (несостоявшихся сделок) / Е. В. Аношко : сб. работ 66-ой научн.

конф. студентов и аспирантов Белорусского гос. ун-та 18–21 мая 2009 г., Минск. Ч. 3. – Минск : БГУ, 2009. – С. 227.

4. Господарський кодекс України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-1515>.
5. Постанова Верховного Суду України від 25.06.2011 р. №3-58гс11. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS110260.html.